

Şehrin Arafızası

YeniGün GAZETESİ'NİN
ÜCRETSİZ KÜLTÜR-SANAT İLAVESİDİR

CİLT: 8 • SAYI: 18

HAZIRLAYANLAR: SADIK GÖKCE - ANUŞ GÖKCE

2 EYLÜL 2026 ÇARŞAMBA

**'200. SAYIYA
ULAŞMANIN
MUTLULUĞUNU
YAŞIYORUZ'**

DEDE KORKUT -5

DEDE KORKUT
9.~11. YY

EDİTÖRDEN

Küçük ama emin adımlarla ilerliyoruz. Belki çok sesimiz çıkmıyor. Gürültülü bir ortam oluşturmuyoruz. Zaten bu bize yakışmaz. Biz orta yolun yolcularıyız. İfrat ve tefritten mümkün olduğunca uzak durmaya çalışıyoruz. Popüler olmak gibi bir niyetimiz ve hedefimiz yok. Kendimize çizdiğimiz yolun dışına çıkmamaya gayret ederek Şehrin Hafızası ilavemizi çıkarmaya devam ediyoruz.

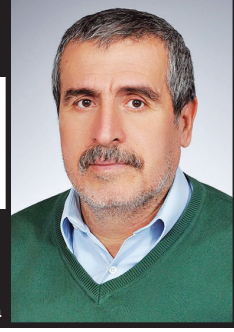
İlavemizin isminden de anlaşılacağı gibi bir hafıza oluşturmak istiyoruz. Oluşturmak istediğimiz bu hafıza geçmiş ve bugünü yarına taşıma gibi bir iddia taşıyor. Bu konuda bir hayli iddialıyız. Çok ciddi bir mesafe kaydettik bu yolda. Yaşadığımız şehir Konya'nın kültür ve sanatı yanında ülkemiz ve mensubu bulunduğumuz Türk Milletinin de kültür ve sanat hayatına katkıda bulunmak istiyoruz. Bunun için geçmişte kalmış veya günümüzde yaşayan değerlerimizi tanıtmayı ve geleceğe taşımayı kendimize görev edindik. Bir ata sözü "Unutmak yok olmaktır" der. Biz yok olmamak için unutmamanın yolunu açmaya çalışıyoruz. Çalışmamız belki okyanusta değil küçük bir gölette bir katre bile değildir ama doğru olduğunu bildiğimiz yolda yürümenin mutluluğunu hissediyoruz içimizde...

Hazreti İbrahim Nemrut tarafından ateşe atılınca bir karıncanın çabası anlatılır bir menkıbede. Karınca ağzına aldığı bir damla su ile ateşin sönmesi için su taşımaktadır. Bunu gören canlılar karıncaya ne yaptığını sorarlar.

Karıncaya ateşe su taşıdığını söyler. Diğerleri bu cevaba güler ve taşıdığı bir damla su ile o devasa ateşin hiç etkilenmeyeceğini söylerler. Bunun üzerine karınca;

**SADIK
GÖKCE**

sadikgokce@hotmail.com

Bunu ben de biliyorum ama hiç olmazsa böylece tarafım belli oluyor. Nemrut'tan değil İbrahim'den yana olduğumu belli ediyorum der.

Biz de Şehrin Hafızası emekçileri olarak "unutarak yok olmanın" karşısında olduğumuzu belli etmek için karınca misali 16 sayfalık bu küçük ilavemizi ayda iki kez siz okuyucularımızla buluşturmayı bir vazife olarak görüyoruz. Tarafımız belli olsun...

Bundan önceki dört sayımızı Dede Korkut için ayırmıştık. Bu sayımız da Dede Korkut olacak. Dede Korkut Türk tarihinin önemli bir figürü. En bilinen destanlarımızın başında Dede Korkut destanları gelir. Türk ve Türklükle ilgisi olan herkes Dede Korkut Destanının en az birisini okumuştur.

Evet elinizde tuttuğunuz Şehrin Hafızası ilavesi Dede Korkut için hazırladığımız özel sayımızın beşincisi oluyor. Bu ciddi bir rakam. Ama bu sayının ayrı ve çok özel bir ayrıcalığı daha var. Şu anda sekizinci cilt 18. sayıyı yayınladık. Bu sayı aynı zamanda Şehrin Hafızası ilavemizin 200. sayısı. Ne mutlu bize... Sekiz yıldır bir kültür ve sanat ilavesi çıkartıyoruz ve bu ilave 200. sayısına ulaştı.

Her sayımız 16 sayfa olarak karşınıza çıkıyor. $16 \times 200 = 3200$ yapar. Geleceğe 3200 sayfalık bir hafıza bırakmış oluyoruz. Elbette bunun devamı gelsin istiyoruz. Bu

İÇİNDEKİLER

• EDİTÖRDEN
SADIK GÖKCE

• TOPLUMDA KONUŞMANIN AZALMASI
PROF. DR. FİRDEVS GÜNEŞ

• BAŞIMIN BAHTI, EVİMİN TAHTI
PROF. DR. GÜLTEN KÜÇÜKBASMACI

• DEDE KORKUT HİKÂYELERİ'NİN NÜSHALARI ÜZERİNE
ARŞ. GÖR. MEHMET ÖZTÜRK

konuda bizlere çok iş düşüyor. İlavemize yazıları ile destek veren hocalarıma ve dostlarıma teşekkür ediyorum. Onların yardımı olmasa tek başıma bu işi yapamazdım. Her bunaldığımda veya umutsuzluğa düştüğümde bana moral verip devam etmem konusunda destek oldular. Özellikle Anuş Hanım bu konuda en büyük desteğim oldu. Her umutsuzluğa düştüğümde "bu da geçer, bırakmayalım, devam edelim. Bu işi bize milletimizin ver-

diği bir görev farz edelim" diyerek motivasyonumu yüksek tutmaya gayret etti. Tabii ki Yeniğün Gazetesi sahibi Sayın Mustafa Arslan'ı da burada anmazsak çok büyük bir haksızlık yapmış oluruz. Bu ilavemizin ve 9 BİN YILLIK DELİKANLI ÇUMRA ilavemizin çıkmasında bütün maddi külfeti üstlenen Mustafa Arslan'a teşekkür ediyorum. Şehrin Hafızası ilavemizin 200. Sayısı kutlu olsun.

ACZİMİN GİRYESİ

Ahmet Sevgi

ای غرورله، کبرله اطرافه باغیروب چاغیرنلر
مزارلیغه کیده رک عبرت آلوک، نیه سسسز اونلر؟

*Ey gururla, kibirle etrafa bağırıp çağırانلار,
Mezarlığa giderek ibret alın, niye sessiz onlar?*
(Ahmet Sevgi)

MESNEVİ'NİN GÖLGESİNDE

AHMET SEVGİ

نور فرقان فرق کردی بهرما
ذره ذره حق و باطل را جدا

*Kur'ân'ın nuru hak ile batılı zerre
zerre fark eder, bize gösterir.*
(Hz. Mevlânâ)

KUR'ÂN OKUMAK

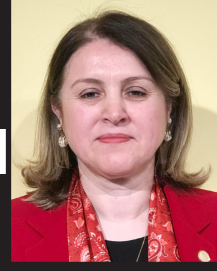
*Kur'ân, doğruyu yanlıştan ayırt etmek için okunmalı,
Hakikat kumaşı, kelâmu'llâh ışığında dokunmalı.*
(Ahmet Sevgi)

BAŞIMIN BAHTI, EVİMİN TAHTI

Destanlar; bir milletin tarih sahnesinde var oluşunun en önemli delilidir. Destanlarla milletin tarihi nesilden nesile aktarılır. Bu süreklilik milletin geçmişiyle bağ kurmasını sağlar. Çekirdek vakasını tarihi bir hadisenin oluşturduğu, bu çekirdek hadisenin ozanlar tarafından estetik bir seviyeye taşınarak edebî metne dönüştürüldüğü destanlar aynı zamanda kültürün zaman ve mekânda sürekliliğini sağlar. Destanlar; çocuk oyunlarından evlilik âdetlerine, yas tutma biçimlerinden giyim kuşama, ad vermeden halk hekimliğine, selamlaşmadan alkış ve kargışa kadar zengin Türk kültürünün hazinesi konumundadır. Aynı zamanda destanlar Türk milletinin değer dünyasını geçmişten bugüne ulaştıran metinlerdir. Milletimizin tabiata, varlık âlemine, insana bakışını ve yüklediği anlamları destanlar aracılığıyla tespit etmemiz, anlamamız mümkündür. Alp Er Tunga'dan Oğuz Kağan'a, Ergenekon'dan Göç'e, Manas'tan Köroğlu'na, Çora Batır'dan Kız Jipek'e Türk Dünyası destan evreninde Dede Korkut boyları önemli bir yer tutar. Teşekkül tarihinin 5. asra kadar indiği kabul edilmekle birlikte elimize ulaşan Dede Korkut boyları Oğuz Türklerinin 9.-10. asırda Sırderya kıyılarından 13.-14. asırda Anadolu'ya uzanan maceralarını anlatır. Dede Korkut; 2018'de Türkiye, Azerbaycan ve Kazakistan'ın ortak başvurusuyla "İnsanlığın Somut Olmayan Kültürel Mirası Temsilî Listesi"ne "Dede Korkut- Korkut Ata Mirası: Kültürü, Efsaneleri ve Müziği" adıyla kaydedilmiştir. Dede Korkut boyları; Türklerin töresini, kahramanlıklarını, yaşam şeklini ve ahlaki değerlerini ihtiva eder. Dede Korkut Kitabı üzerine en önemli çalışmalardan birini yapan Muharrem Ergin bu eser için "Türk dilinin en güzel eserlerinden biri belki de birincisi, Türk kültürünün temel eser-

PROF. DR. GÜLTEN KÜÇÜKBASMACI

Kastamonu Üniversitesi İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi Türk Dil ve Edebiyatı Bölümü

lerinden biri belki de birincisi" derken Mehmed Fuad Köprülü "Türk edebiyatını terazinin bir kefesine koysanız diğer kefeye de Dede Korkut'u koysanız, Dede Korkut ağır basar." diyerek eserin büyüklüğünü ve Türk kültürü içindeki yerini vurgulamıştır.

Yazının henüz kullanılmadığı, kullanılsa da yaygın olmadığı; sözün hâkim olduğu dönemlerde Türklerde, kültürlemenin -kültürün kuşaktan kuşağa aktarımı- genel itibarıyla üç şekilde gerçekleştiği söylenebilir: Birincisi, sözsüz, sadece davranış yoluyla; ikincisi, atalar sözü veya kalıp sözlerle; üçüncüsü masal, efsane, destan anlatarak (Tural, 1998). Dede Korkut Kitabı, kültürlemenin destan aracılığıyla gerçekleşmesinin örneklerinden olup günümüz insanı için de rehber niteliğindedir. Bu rehberlik bu yazıya konu ettiğimiz eşlerin birbirlerine karşı tavırlarının, yaklaşımlarının Türk değer sistemindeki durumunu belirlemede de geçerlidir. Türklerde kadının konumunu anlamada kıymetli veriler sunan Dede Korkut boyları "evlilik" bağıyla bir araya gelen kadın ve erkeğin birbirini konumlandığı yeri görmek, sağlam bir evliliğin gerçekleşmesi için aşılacak engelleri anlamak adına yaşananları hikâyeleştirerek önümüze koyar.

Dede Korkut Kitabı'nın ilk hikâyesi olan "Dirse Han Oğlu Boğaç Han Boyu"nda oğlu kızı olmadığı için Bayındır Han'ın toyunda kara çadıra oturtulan, altına kara keçe serilen, önüne kara koyun yahnisi getirilen Dirse Han, gördüğü bu muamele karşısında hiddetlenerek toyu terk eder. Tanrı Teala'nın kendilerine bir oğlan veya bir kız ver-

meşişinin sebebini sormak için evine gelir ve eşine şöyle seslenir:

"Berî gel başım bahtı, evim tahtı
Evden çıkıp yürüyende selvi boylum
Topuğunda sarmaşanda kara saçlım
Kurulu yaya benzer çatma kaşlım
Koşa [çift] badem sığmayan dar ağızlım
Güz elmasına benzer al yanaklım
Kavunum yemişim düvleğim"

Dirse Han'ın eşine bu güzellemesi kanaatimizce en güzel aşk şiirlerinden-
dir. Hikâyenin ilerleyen bölümlerinde
ava giden oğlunu Dirse Han'ın yanında
göremeyince bu sefer kadın eşine;

"Berî gel başım bahtı, evim tahtı
Han babamın güveyisi
Kadın anamın sevgisi
Atam anam verdiği
Göz açıp gördüğüm
Gönül verip sevdiğim" diye seslenecektir.

Dirse Han ve hatununun bu hitaplarında eşlerin birbirlerine verdiği kıymet karşımıza çıkar. Eşler birbirini başının bahtı; hayattaki kısmeti, talihi, kaderi ve evinin sultanı olarak görmektedir. Kadın için de erkek için de bu kıymet aynıdır. Bu kıymete, sevgi de eşlik eder. Bu kıymet ve sevgi, eşlerin davranışlarında da belirleyicidir. Hikâyenin başına dönersek Dirse Han, toyda uğradığı kötü muamele sebebiyle öfkesini eşine yöneltecek ve eşini tehdit edecektir. Bu tehdit karşısında hatunu Dirse Han'a şöyle karşılık verir: "Hay Dirse Han, bana gazap etme, incinip acı sözler söyleme."

Dirse Han'ın hatunu, eşinin Bayındır Han'ın toyunda çocuksuzluk sebebiyle gördüğü kötü muameleden dolayı öfkelenişinin, incindiğinin farkındadır. Günümüz tabiriyle ifade edecek olursak eşile empati kurar. Eşinin içine düştüğü durumdan dolayı üzüldüğünü ve kendisine bu sebeple ağır sözler söylediğini anlamaktadır. İnsan, en çok da öfkelenişi, kırıldığı ve çaresiz kaldığı zamanlarda karşındakinin sevgisini sınar. Dirse Han'ın öfkesi de böyle bir anda eşine yönelir. Fakat hatunu, onun sözlerinin ardındaki kırgınlığı görür. Eşinin kendisine değil, yaşadıklarına kızdığını anlar ve onu daha büyük

bir çatışmaya sürüklemek yerine sakinleştirir. Eşinin öfkesinin kendisine değil yaşadığı duruma yönelik olduğunu farkındadır ve bu durumdan çıkmak için, bir çocuk sahibi olabilmek için eşine yol gösterir. Dirse Han, eşinin sözünü tutar, büyük bir toy tertip eder. Toyda edilen duaların neticesinde bir oğul sahibi olurlar. Birbirlerini bahtları ve evlerinin sultanı olarak gören eşler, içine düştükleri durumlardan çıkmayı da birbirlerinin duygusunu anlayarak başarırlar. Muharrem Ergin'in "incitip" şeklinde okuduğu kelime başka çalışmalarda "incinip" olarak okunmuştur. Ancak kelimenin bu okunuş biçimi de bizim yorumumuzu değiştirmez. Dirse Han'ın duygu durumunu anlayan eş, öfkesinden sebep kendisini incitmesi için Dirse Han'ı uyarmaktadır. Bir an için eşinin Dirse Han'a aynı şekilde, hiddet ve öfkeyle karşılık verdiğini düşünelim. Böyle bir sahnenin eşlerin birbirlerine olan hislerini olumsuz etkileyeceğini, kendileri dışında bir sebepten ağızlarının tadının kaçacağını, daha da kötüsü evliliklerinin olumsuz etkileneceğini tahmin etmek zor olmasa gerek.

Evlilik, gerektiğinde fedakârlığa dönüşen bir bağlılıktır. Dede Korkut Kitabı'nın "Duha Koca Oğlu Deli Dumrul Boyu"nda eşinin canını kendisinininkinden aziz gören eşlerle tanışırız. Hikâyeye göre Tanrı; gücüne güvenen, korkusuz ve gözü kara bir yiğit olan Deli Dumrul'un canını almaya Azrail'i gönderir. Deli Dumrul, canının yerine can bulmak için babasına, annesine gitse de onlar canlarını vermeye razı olmazlar. Bunun üzerine Deli Dumrul vedalaşmak için hasretlisinin (eşinin) yanına gider ve başından geçenleri anlatır, iki oğlunu eşine emanet eder. Duyduklarına inanamayan eş şu dokunaklı sözleri söyler:

"Ne dersin ne söylersin
Göz açıp gördüğüm
Gönül verip sevdiğim
Koç yığidim şah yığidim
....

Arş tanık olsun kürsü tanık olsun
Yer tanık olsun gök tanık olsun

Kadir tanrı tanık olsun

Benim canım senin canına kurban ol-
sun”

Bu sözlerde sadece bir eşin sevgisi de-
ğil, aynı zamanda eşinin kaderini pay-
laşma iradesi vardır. Deli Dumrul’un
karısı, göz açıp gördüğü gönül verip
sevdiği eşi için canından vazgeçmeye
razıdır. Bunun üzerine Deli Dumrul,
canlarını ya birlikte alması ya da bir-
likte bağışlaması için Tanrı’ya yalvarır.
Eşlerin birbirleri için canlarından geç-
melerinden hoşnut olan Tanrı, çiftin
canlarını bağışlar, ömürlerine ömür
katar.

“Kanlı Koca Oğlu Kanturalı” boyunda
ise evlilik için geçilmesi gereken aş-
amalar, ödenmesi gereken bedel vardır.
Hikâyede bu bedel yenilmesi gereken
üç canavar; “kağan aslan”, “kara boğa”
ve “kara buğra” ile sembolik olarak an-
latılır. Ancak evlilik için fiziken güçlü
olmak yeterli değildir; kadın ve erke-
ğin yeterli olgunluğa da sahip olmaları
gerekir. Böylece hikâyede evliliğin ger-
çekleşebilmesi için gençlerin bedenlen
ve ruhen sırandıkları görülür. Hikâye-
ye göre evlilik çağı gelen Kan Turalı,
kendisine denk bir eş arar. Eşi; kendisi
yerinden kalkmadan kalkmalı, kendisi
binmeden atına binmeli, kendisi kafir
iline varmadan varıp baş getirmelidir.
Trabzon tekfurunun kızı Selcen Hatun
bu özelliklere sahiptir. Ancak Selcen
Hatun’la evlenebilmek kolay değildir.
Bunun için üç canavarı yenmek ge-
reker. Kan Turalı, zorlu bir mücadele
sonrasında canavarları yenerek Selcen
Hatun’la evlenmeyi hak eder. Obası-
na dönüş yolunda Kan Turalı uykuya
daldığında Selcen Hatun saldırıya uğ-
ramaktan endişelenir ve nöbet tutar.
Endişelerinde haklı çıkıp düşman bas-
kınına uğrayınca Kan Turalı’yı uyandı-
rır. Kan Turalı, istediği özelliklere sahip
bir eş bulduğu için şükreder. Hikâye-
nin devamında birlikte mücadele eder-
ler ve düşmanı kırarlar. Hikâye buraya
kadar kahramanlıkta birbirine denk iki
gencin evliliği üzerine şekillenmektey-
ken buradan itibaren gençler ikinci bir
sınamaya tabi tutulurlar. İnsanın en
güçlü düşmanı benliğidir. Kan Turalı

da Selcen Hatun’un gösterdiği kahra-
manlığın kendi yiğitliğini gölgeleyece-
ği endişesine kapılır ve şöyle der:

“..."

Babamın ak otağının eşğine indiğinde
Oğuz’un ela gözlü kızı gelini sıralandı-
ğında

Herkes sözünü söylediğinde

Sen orada durup övünürsün

Kan Turalı perişan oldu

At arkasına aldım çıktım dersin

...”

Bu sözleri işiten Selcen Hatun, Kan
Turalı’nın kaygısını anlar. Ona öfkeyle
karşılık vermez, kendini üstün göster-
meye çalışmaz.

“Bey yiğit

Övünürse er övünsün, arslandır

Övünmek kadınlara büh tandır

Övünmekle kadın, er olmaz

...” diyerek eşinin gönlündeki şüpheyi
gidermeye çalışır.

Selcen Hatun’un bu sözleri evlilikte
eşlerin birbirlerini anlayarak yan yana
durabilmeleri için ruhi olgunluğun şart
olduğu fikrini doğurur. Kadın, erkeğin
hislerini anlamış, duygusunu paylaş-
mış, benlik göstermemiştir. Bununla
birlikte Kan Turalı ikna olmaz, içine
düştüğü küçük düşürülme duygusun-
dan kurtulamaz. Hikâye kadın ve erke-
ğin mücadelesine dönüşür, oklarını ve
kılıçlarını kuşanırlar. Kan Turalı önce-
liği Selcen’e tanır. Selcen Hatun, Kan
Turalı’ya kıyamaz, oklarının temren-
lerini çıkarıp atar. Bunun üzerine Kan
Turalı, Selcen Hatun’a bir güzelleme
söyler ve sonunda;

“..."

Öldürmeğe ben seni kıyar mıydım

Kendi canıma kıyarım ben sana kıya-
mam

Ben seni sınırdım” der.

Selcen Hatun da;

“ ...Temrensiz ok ile yiğit seni sını-
rdım

Öldürmeğe yiğidim men seni kıyar
mıydım” diyerek niyetinin öldürmek
olmadığını söyler.

İkinci kez sınamaya tabi tutulan genç-
lerin önünde evlenmek için engel kal-
maz. Böylece evliliğin temellerinden
birinin kadın ve erkeğin üstünlük ya-

rışına girmemeleri olduğu fikri ortaya koyulmuş olur. Evlilikte önemli olan bir tarafın diğerine üstünlüğü değil, iki insanın birbirinin değerini bilmesidir. Aynı yolda yürüyen iki insan, birbirinin rakibi değil, birbirinin yoldaşdır.

Ele aldığımız bu üç hikâye eşler arasındaki sevgi, anlayış, fedakârlık ve ruhî olgunluk üzerinden günümüz insanına yol gösterici niteliktedir. Dede Korkut hikâyeleri, asırlar öncesinden gelen kahramanlık anlatıları olmanın yanında, insanın en temel duygularını ve ilişkilerini de saklar. Bu hikâyelerde eşler birbirinin kaderi, dayanağı ve tamamlayıcısıdır. Sağlam bir birlikteliğin temelleri sevgi ve karşılıklı anlayışla kurulur.

Bugün üzerinden yüzyıllar geçmiş olsa da eşlerin birbirlerine "başımın bahtı, evimin tahtı" ve "göz açıp gördüğüm, gönül verip sevdiğim" hitaplarında ifadesini bulan sevgi dili evliliğin en önemli temelidir. Sevgi, eşlerin birbirlerine üstünlük gösterme yarışına girmeden birbirinin yanında hayat yolculuğunu birlikte yürümelerini sağlar.

Dede Korkut'un bize bıraktığı miras, yalnızca geçmişte nasıl yaşadığımızı değil; insanı insan yapan değerlerin zaman karşısında nasıl kalıcı olduğunu da anlatmaktadır. Dede Korkut hikâyeleri, evlilikte sevgi, anlayış, fedakârlık ve sadakat üzerine yeniden düşünme imkânı sunmaktadır. Bir insanın en büyük gücü, yanında kendisini anlayan ve kıymet bilen bir yoldaşının olmasıdır. Dedem Korkud'un dilinden bir duayla yazımızı tamamlayalım:

Yerli kara dağlarınız yıkılmasın
Gölgeli kaba ağacınız kesilmesin
Coşkun akan suyunuz kurumasin
Eviniz, yuvanız şen olsun
Hanım hey!

Kaynaklar

Sadık Tural (1998), "Dede Korkut Destanlarında Aile", Türk Dili, C. 1998/I, S. 553-558, s. 8-12.

Muharrem Ergin (1997). Dede Korkut Kitabı I, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Muharrem Ergin (2016). Dede Korkut Kitabı, İstanbul: Boğaziçi Yayınları.

GÜLİSTAN'IN GÖLGESİNDE

AHMET SEVGİ

زاهدی در پلاس پوشی نیست
زاهد پاک باش و اطلس پوش

Zahitlik eski püskü giymekle olmaz.

Temiz bir zahit ol da atlas giy.

(Şeyh Sâdî)

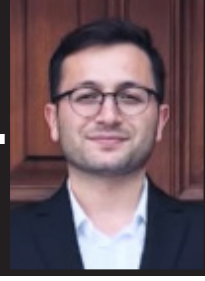
ŞEKİL DİNDARLIĞI

Şalvar giymekle, sarık takmakla gerçek kul oldum sanma,

İhlas ve samimiyettir esas olan, şekle aldanma.

(Ahmet Sevgi)

DEDE KORKUT HİKÂYESİ'NİN NÜSHALARI ÜZERİNE

ARŞ. GÖR.
MEHMET
ÖZTÜRK

"Bütün Türk edebiyatını terazinin bir gözüne, Dede Korkut'u öbür gözüne koysanız, yine Dede Korkut ağır basar."

M. Fuat Köprülü

Muhammed Ergin, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi'nden talebesi olduğu Türk edebiyatı tarihinin en büyük hocalarının başında gelen Mehmet Fuat Köprülü'nün Dede Korkut hakkındaki bu sözlerini derslerinde sık sık söylediğinin altını çizer ve Dede Korkut üzerine hazırladığı çalışmaların ön sözünde bu ifadeyi hatırlar. 1300 yıldır taş, deri ve kâğıda yazılan Türk edebiyatında bu denli övgüye mazhar olan başka bir eser var mıdır sorusu yanıtını da içinde bulundurmaktadır. Dede Korkut'un değeri yalnızca hakkında düşünülenlerden değil hakkında yapılan çalışmalardan da anlaşılmaktadır. Selahaddin Bekki sadece Türkiye'de 1916 ve 2013 yılları arasında Dede Korkut Hikâyeleri üzerine hazırlanmış 1638 yayın tespit etmiştir. Bu tarihten sonra hikâyenin 3 farklı nüshasının daha bulunup bilim dünyasına kazandırıldığı dikkate alındığında geldiğimiz noktadaki yayın sayısının iki binlere yaklaştığı belki bu sayının da üzerine çıktığı bir gerçektir. Elbette ki bu sayıların Türkiye ile sınırlı olduğunu bir kere daha hatırlatmakta fayda vardır. Bu oranda düşünüldüğünde dünya literatüründe Dede Korkut Hikâyeleri üzerine hazırlanmış olan çalışmaların sayısını tahmin etmek ciddi bir mesele olarak karşımıza çıkmaktadır.

Bu kıymetinde ötürü olsa gerek ki Dede Korkut Kitabı "Türk destanlarının tacı", "edebî türlerin padişahı" olarak kabul edilmiş; hatta ve hatta onun "kırmızı çiçekleri kadar güzel" olduğu vurgulanmıştır (Gökyay, 1976: VIII).

Peki Dede Korkut Hikâyelerinin bu önemi nereden kaynaklanmaktadır? Dede Korkut, Türk destancılık geleneğinin yaratmış olduğu en önemli eserlerden birisidir. Bu tür kadim metinler bir milletin tarih boyunca

ca sahip olduğu pek çok unsuru içermesi bakımından kültür hazinesi değerindedir. Hikâyelerin her biri müstakil ve tamam bir hikâye olarak karşımıza çıkmakta bunu yaparken de Oğuz topluluğu içindeki beylerin başlarından geçen çeşitli maceraları vermektedir. Ancak hikâyeleri bunlarla sınırlı tutmak doğru değildir. Her ne kadar ön planda beyler bulunsun da Oğuz kavminin âdetleri, gelenekleri, görenekleri, töreleri, günlük rutinleri, hayata bakış açıları ve daha pek çok yönleri anlatılmaktadır. Bu meseleler hikâyelerin tamamına yansımış vaziyettedir. Üstelik bu Türkçenin en arı ve en güzel şekliyle yapılmıştır. Bu gözle bakıldığında bir "hikâye"den çok daha fazlası oldukları ve Türk milletinin önünde asırlık bir kılavuz olarak durdukları anlaşılabilecektir. Dede Korkut Hikâyeleri'ni önemli kılan özelliklerden sadece birkaçı bu şekilde özetlenebilir.

Bu yazıda ağırlıklı olarak üzerinde duracağımız mesele, Dede Korkut Hikâyeleri'nin keşfedilme süreci ve bu hikâyelerle bilim dünyasının tanışma serüveni olacaktır. Dede Korkut Hikâyeleri asırlık bir birikim olarak karşımıza çıksa da hikâyelerin sözlü kültür ortamından yazıya geçirilme döneminin 15. yüzyıl olduğu kabul edilmektedir. Bu bakımdan günümüze ulaşan yazılı nüshalar yaklaşık altı asırlık bir geçmişe sahiptir. Ancak hikâyelerin sözlü gelenekteki tarihi çok daha eskilere uzanmaktadır. Hikâyelerin başında bulunan ve Osmanlılara işaret eden kayıtlardan hareketle Osmanlıların Anadolu'da kuvvetlenmeye başladığı bir zaman diliminde yazıya geçirildiği düşünülmektedir. Ancak sözlü kültürde ortaya çıktıkları ve yaşadıkları dönem ise çok daha eskidir. Bu bilgi tarihi kaynaklardan teyit edilebilmektedir. Esasen, Dede Korkut ve Dede Korkut Kitabı'ndaki hikâyelerden bahseden kaynakların en eskisi 14. yüzyılın başına uzanır.

Bu yüzyıldan itibaren hikâyelerden, hikâye kahramanlarından ve Korkut Ata'dan çeşitli dönemlerde çeşitli eserler aracılığıyla bahsedildiğini görürüz. Bu durum hikâyelerin sözlü bellekte bir kesintiye uğramadan yaşamaya devam ettiğini zamanla da yazılı kaynaklara geçtiğini göstermektedir. Hikâyeler Türk milletin zihninde ve dilinde öylesine yer edinmiştir ki bugün dahi Anadolu'da isimleri farklı da olsa Dede Korkut Hikâyeleri'nin yaşayan hallerini tespit etmek mümkündür. Tüm bunların yanında hikâyelerin yazılı nüshalarının tespiti ve bu nüshalar üzerinde yürütülen araştırmaların tarihi ise çok daha yenidir.

Dede Korkut Hikâyeleri'nin nüshaları, genellikle bulundukları şehir veya bölgenin adıyla anılmıştır. Bu adlandırma geleneği, şimdiye kadar tespit edilen nüshaların tamamı için böyle olmuştur: Dresden Nüshası, Vatikan Nüshası, Ankara Nüshası, Günbed Nüshası, Bursa Nüshası. Bu nüshaların özellikleri ve içerikleri hakkında şu bilgileri vermemiz mümkündür:

Dresden Nüshası: Dede Korkut Hikâyeleri'nin tespit edilen ilk yazma nüshasıdır. Nüsha, Almanya'nın Dresden şehrindeki Kral Kütüphanesi'nde yer aldığı için literatüre bu isimle geçmiştir. Heinrich Leberecht Fleischer tarafından bulunan nüsha kütüphane kataloğuna işlenmiştir. "**Kitâb-ı Dedem Korkud Alâ Lisân-ı Tâife-i Oğuzân**" başlığını taşıyan Dresden nüshasından ilk faydalanan da yine bir Batılı araştırmacı F. von Diez olmuştur. Diez'in çalışmalarıyla birlikte Dresden Nüshası bilim dünyasının dikkatini çekmiş ve nüsha üzerine yürütülen araştırmalar giderek artmıştır. Diez aynı zamanda bu nüshanın bir de kopyasını çıkartmış, kopyayı Berlin Kütüphanesine bırakmıştır. Türkiye'de Dede Korkut üzerine yapılan ilk yayınların Diez tarafından çıkartılan bu kopyaya dayandığını görürüz. Nitekim Kilisli Muallim Rifat, 1916 yılında söz konusu kopyanın fotoğrafları üzerinden bir çalışma yapmış böylece Türkiye'de Dede Korkut Hikâyeleri üzerine ilk neşri gerçekleştirmiştir. Bu yayını takip eden yıllarda M. Cevdet, Mehmet Fuat Köprülü, Abdulkadir İnan, Pertev Naili Boratav, Orhan Şaik Gökay ve Muharrem Ergin gibi önemli araştırmacılar Dede Korkut üzerine yaptıkları çalışmalarla alanın gelişmesine büyük katkılar

sağlamışlardır (Ergin, 2021; Bekki, 2015). Dresden Nüshası'nın sahip olduğu özellikler başlıca şu şekilde özetlenebilir: 152 yapraktır. Nisih yazı ile harekesiz olarak kaleme alınmıştır. Her yaprakta 13 satır bulunur. Hikâyelerin başlıkları kırmızı mürekkep ile gösterilmiştir. Her sayfa tek bir çizgi ile çerçevelenmiştir. Metnin içerisinde bir düzene bağlı olmaksızın kullanılan kırmızı mürekkeple yapılmış büyük noktalar bulunmaktadır. Yazmanın hangi tarihte istinsah edildiği kaydedilmemiştir. Dresden Nüshası "Mukaddime"nin ardından gelen şu on iki boydan (destanî hikâyeden) oluşmaktadır:

1. Dirse Han Oğlu Buğaç Han Boyı
2. Salur Kazanın İvi Yağmalandığı Boy
3. Kam Pürenün Oğlu Bamsı Beyrek Boyı
4. Kazan Big Oğlu Uruz Bigün Tutsak Olduğu Boy
5. Duha Koca Oğlu Delü Dumrul Boyı
6. Kanlı Koca Oğlu Kan Turalı Boyı
7. Kazılık Koca Oğlu Yigenek Boyı
8. Basat Depegözü Öldürdüğü Boy
9. Begil Oğlu Emrenün Boyı
10. Uşun Koca Oğlu Segrek Boyı
11. Salur Kazan Tutsak Olup Oğlu Uruz Çıkardığı Boy
12. İç Oğuz Taş Oğuz Âsi Olup Beyrek Öldüğü Boy (Ergin, 2021; Bekki, 2015).

Vatikan Nüshası: İtalya sınırları içerisinde yer alan Vatikan Kütüphanesi Türkçe yazmalar kısmında 102 numarayla kayıtlıdır. Nüsha ilk olarak 1950 yılında İtalyan Türkolog Profesör Ettore Rossi tarafından keşfedilmiş ve ortaya çıkartılmıştır. Profesör E. Rossi bulmuş olduğu bu nüshayı bir makale ile bilim âleminde duyurmuş, ardından 1952 yılında nüshanın tıpkıbasımına da yer verdiği eserlerle yayımlamıştır. Vatikan nüshasının özelliği başka bir risale ile aynı cilt içerisinde yer almasından kaynaklanmaktadır. Bu cildin 2-58. sayfaları "Hikâyet-i lâtime-i ucûbe ve mahcûbe-i zarîfe" adlı esere; 58b-106. sayfaları Dede Korkut Hikâyelerine ayrılmıştır. Vatikan nüshasının başlığı Dresden nüshasına göre farklılık göstermekte ve "**Hikâyet-i Oğuznâme-i Kazan Beg ve Gayrı**" adını taşımaktadır. Bu nüshanın da her sayfasında 13 satır bulunmaktadır. Dresden nüshasında olduğu gibi manzum ve mensur kısımlar birbirinden ayrılmadan yazılmıştır. Vatikan yazması "Mukaddime" bölümünün ardından gelen

altı hikâyeden oluşmaktadır. Yazmada yer alan hikâyeler sırasıyla şöyledir:

1. Hikâyet-i Han Oğlu Boğaç Han
2. Hikâyet-i Bamsı Baryık
3. Hikâyet-i Salur Kazanın Evi Yağmalan-
duğudur
4. Hikâyet-i Kazan Begün Oğlu Uruz Han
Dutsak Olduğudur
5. Hikâyet-i Kazılık Koca Oğlu Yegenek Beg
6. Hikâyet-i Taş Oğuz İç Oğuz Ası Olup
Beyrek Vefatı (Ergin, 2021).

Bilim dünyası uzun yıllar boyunca yalnızca Dresden ve Vatikan nüshalarının varlığından haberdar olmuş; Dede Korkut Hikâyeleri üzerine gerçekleştirilen çalışmalar da bu iki yazma esas alınarak yürütülmüştür. Ancak 2017 yılında yeni bir nüshanın keşfedilmesi, Dede Korkut araştırmalarında yeni bir dönemin başlangıcı olmuştur. Bu keşif, yalnızca bilinmeyen bir nüshanın gün yüzüne çıkarılmasını sağlamamış, aynı zamanda sonraki yıllarda yeni nüshaların tespit edilmesine uzanan sürecin de ilk halkasını oluşturmıştır.

Ankara Nüshası: Türk Tarik Kurumu Kütüphanesi'nde Yazma1/261 numara ile kayıtlı olan nüsha Mustafa S. Kaçalın tarafından bulunmuş ve yayımlanmıştır. Rika yazı ile harekesiz olarak oluşturulan metnin her sayfasında 13 satır bulunmaktadır ve 11 yapraktan ibarettir. Dolayısıyla Dresden ve Vatikan nüshalarına kıyasla oldukça eksik bir yazmadır. Bu yazmalarda yer alan "Mukaddime" Ankara yazmasında da geçer. Nüsha, Dirse Han Oğlu Boğaç Han hikâyesinin 7 sayfalık kısmıyla tamamlanır. Eserin geri kalan kısmı kayıptır ve varlığı şimdiye kadar tespit edilememiştir. Bu yazmada da müstensih adı ve istinsah tarihi bulunmamaktadır (Özçelik, 2021).

Günbed Nüshası: İran'ın Günbed şehrinde yaşayan Veli Muhammed Hoca'nın özel kütüphanesinde bulunan yazma 2019 senesinde keşfedilmiş ve bilim dünyasına kazandırılmıştır. Baştan eksik olan Günbed nüshası 31 yapraktır. İçerisinde 23 soylama ve "Salur Kazan'ın Yedi Başlı Ejderhayı Öldürmesi" şeklinde adlandırılan anlatı yer almaktadır. Günbed nüshası bu yönüyle daha önce keşfedilen nüshaların hiçbirinde yer alamayan yeni bir hikâyeyi bizlere armağan etmektedir.

Günbed nüshası nestalik yazı ile hareke-

siz olarak 14 satır üzerine yazılmıştır. Bazı kelimelerin harekelenmesi doğru okunma amacından dolayıdır. Yazmada müstensih adı ve istinsah tarihi bulunmamakla birlikte dil özelliklerinden hareketle 18. yüzyılda istinsah edildiği görüşü hakimdir. Türkmen Türkçesi ile Azerbaycan Türkçesi özelliklerini yoğun bir biçimde taşıyan nüshanın soylamaları genellikle doğal hayat, bitkiler, hayvanlar, silahlar, Oğuz beyleri, bölge, şehir ve iller, İslam dini üzerine kurgulanmış; var olan tek hikâyede ise Kazan Bey'in ejderha ile olan mücadelesi hikâyeleştirilmiştir. (Ekici, 2020; Özçelik, 2021).

Arka arkaya gerçekleştirilen yeni nüsha keşifleri ve bu nüshaların müstakil birer metin olup olmadığına yönelik tartışmalar devam ederken bir haber de Bursa'dan gelmiştir. Böylece Dede Korkut Hikâyeleri'nin günümüze kadar tespit edilebilen nüshalarının sayısı beşe yükselmiştir.

Bursa Nüshası: Bu nüsha Dede Korkut Hikâyeleri'nin son keşfedilen nüshası olma özelliğini taşımaktadır. Eser, 2018 yılında Bursalı antikacı İbrahim Koca tarafından Muradiye Kuran ve El Yazmaları Müzesi'ne bağışlanmıştır. 2022 yılında ise Prof. Dr. Ersen Ersoy bu nüshayı bilim dünyasına duyurmuştur. Bursa Büyükşehir Belediyesi yazmanın tıpkıbasımını aynı yıl içinde yayımlamış, ayrıca bu yayını internet üzerinden çevrim içi erişime de sunmuştur.

Yazma, Dresden yazmasının harekeli nüshasıdır. Bu yönüyle Dresden nüshasıyla oldukça benzerdir. Baştan bir sayfası eksik olan yazma 2a sayfasından başlar. Her sayfada 13 satır bulunmaktadır. 119 yapraktır. Bursa Nüshası'nın en kıymetli özellikleri arasında harekeli yazılması ve oldukça tam bir nüsha olması sayılabilir. Hacim olarak Dresden Nüshası'ndan sonraki en hacimli yazmadır. Metnin harekeli oluşu, daha önce bulunan yazmalardaki okunuşu tam tespit edilemeyen veya anlaşılamayan ifadeleri çözmek bakımından bu nüshaya ayrı bir önem kazandırmaktadır (Ağca, 2025).

Nüshaların geneline baktığımızda Dede Korkut Hikâyeleri'nin yalnızca Türk edebiyatının değil, Türk kültür ve medeniyet tarihinin de en kıymetli miraslarından birisi olduğunu görürüz. Hikâyelerin farklı coğrafyalarda ortaya çıkan Dresden, Vatikan, Ankara, Günbed ve Bursa nüshaları, eserin

yüzyıllar boyunca geniş bir Türk dünyasında yaşatıldığını ve kuşaktan kuşağa aktarıldığını göstermektedir. Her yeni nüsha, metnin anlaşılmasına katkı sağlamakta; dil, tarih, kültür ve folklor araştırmaları açısından yeni değerlendirmelerin önünü açmaktadır. Özellikle son yıllarda peş peşe keşfedilen nüshalar, Dede Korkut araştırmalarının henüz tamamlanmadığını ve gelecekte yeni buluntularla karşılaşılabilceğini ortaya koymaktadır. Bu durum, Türk kültür tarihinin en önemli kaynaklarından biri olan Dede Korkut Hikâyeleri'nin araştırmacılar için canlı ve dinamik bir çalışma alanı olma-ya devam edeceğini göstermektedir.

Yüzyıllar boyunca Türk milletinin ortak hafızasını, değerlerini ve dünya görüşünü taşıyan Dede Korkut, bugün de kültürel kimliğimizin temel kaynaklarından biri olmayı sürdürmektedir. O, sadece dün değil bugün de Oğuz kavminin yani Türk milletinin bilicisidir. Yeter ki ondan doğru dersleri almayı bilelim.

Bu sebeple eserin nüshaları üzerine yapılan çalışmalar yalnızca bir metni incelemek anlamına gelmemekte; aynı zamanda Türk milletinin geçmişini, kültürünü ve hafızasını anlamaya yönelik önemli bir çaba olarak değerlendirilmektedir. Bu vesileyle yazımızı Korkut Ata'nın asırları aşarak günümüze ulaşan duasıyla tamamlayabiliriz:

Karlı kara taşların yıkılmasın
Kölgelüce kaba ağacın kesilmesün
Kanın akan görklü suyun kurumasın
Kadir Tanrı seni namerde muhtac etmesün

Çapariken ag boz atun [bü]dremesün
Çalışanda kara polat üz kılıcın gedilmesün
Dürtişüriken ala gönderün uvanmasun
Ag sakallu baban yeri uçmak olsun
Ag bürceklü anan yeri behişt olsun
Ahrı sonı arı imandan ayrılmasun
Amin deyenler didar görsin
Ag alnunda beş kelime dua kılduk, kabul olsun

Allah veren umudun üzilmesün
Yığışdursun, dürişdürsün
Günahlarını adı görklü Muhammed Mustafa

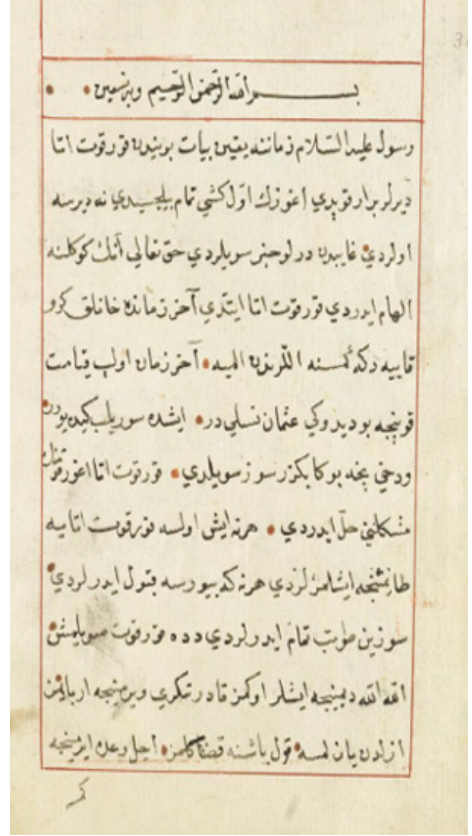
fa

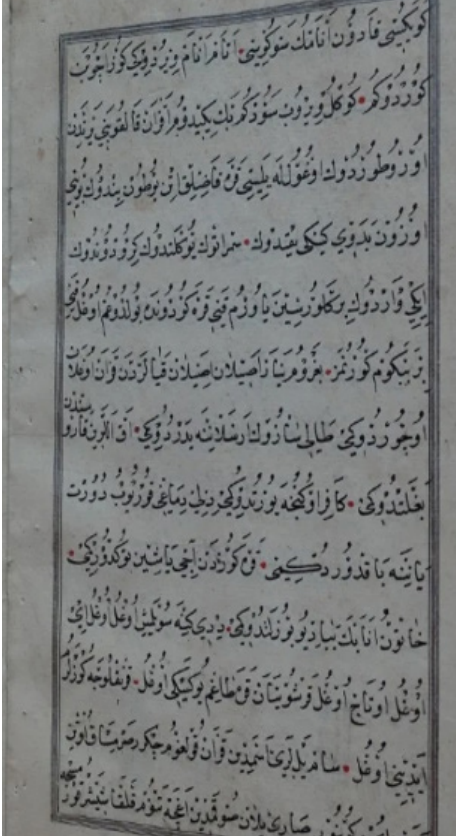
Yüzi suyuına bağışlasun

Hanum hey (Ergin, 2021).

Sırasıyla Dresden, Vatikan, Ankara, Gün-

bed ve Bursa nüshalarından örnek sayfalar.

Kaynaklar

Muharrem Ergin (2021). Dede Korkut Kitabı 1-2. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Sadettin Özçelik (2021). Dede Korkut -Günbed Yazması- Kazan Bey Oğuznamesi. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

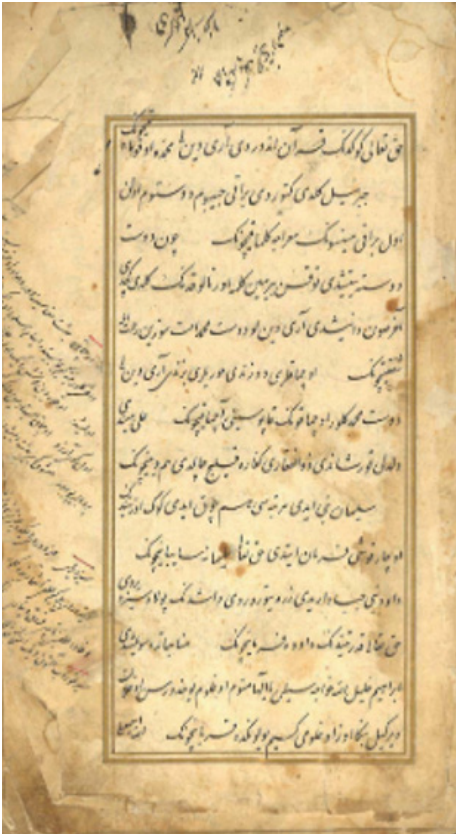
Salahaddin Bekki (2015). Dedem Korkut Kitabı Bibliyografyası Üzerine Bir Deneme (Türkiye'deki Yayınlar 1916-2013). Ankara: Berikan Yayınevi.

Metin Ekici (2020). Dede Korkut Kitabı Türkistan/Türkmen Sahra Nüshası Soy-lamalar ve 13. Boy Salur Kazan'ın Yedi Başlı Ejderhayı Öldürmesi. İstanbul: Ötüken Neşriyat.

Muharrem Ergin (2011). Dede Korkut Kitabı (46. Baskı), İstanbul: Boğaziçi Yayınları.

Orhan Şaik Gökyay (1976). Dede Korkut Hikâyeleri. İstanbul: KB Yayınları.

Ferruh Ağca (2025). Dede Korkut Kitabı -Bursa Yazması- Cilt I: Metin Dizin, Cilt II: Türkiye Türkçesine Aktarma. Bursa: Bursa Büyükşehir Belediyesi Yayınları.

TOPLUMDA KONUŞMANIN AZALMASI

Insanlar birlikte yaşamaya başladığı günden bu yana konuşarak iletişim kurmaktadır. Bu süreçte duygu, düşünce ve yaşananlar başkalarına sözlü olarak aktarılmaktadır. Konuşma çevreyle iletişim kurmanın en etkili yoludur. Bu yolla bilgi, beceri ve sorunlar paylaşılmakta, mesajlar seslerle iletilmektedir. Birey konuşarak kendini geliştirmekte, çevresiyle iletişim kurmakta ve topluma uyum sağlamaktadır. Konuşma, başkalarıyla zihinsel etkileşime girme, birlikte yaşamayı öğrenme, görüşleri netleştirme, sorunları paylaşma, uzlaşma, sorgulama ve sorumluluk geliştirmeye yardım etmektedir. Konuşma sadece bireyin değil toplumsal gelişmenin de temeli olmaktadır. Toplumsal bütünleşme, kültürü aktarma ve insan ilişkilerinin temel taşıdır. Aynı zamanda dili, kültürü, gelenekleri, değerleri, bilgi ve becerileri gelecek nesillere aktarma aracıdır. Birey ve toplum için çok önemli olan konuşmanın son yıllarda giderek azaldığı ve her yıl daha az kelime kullanıldığı görülmektedir.

Araştırmalar

Güncel bir araştırma, insanların on beş yıl öncesine oranla daha az konuştuğu ve daha az kelime kullandığını ortaya koymaktadır. Bu düşüşün nedeni dijital teknolojilere, uzaktan çalışmaya ve küçük etkileşimlerin ortadan kalkmasına bağlanmaktadır. Arizona Üniversitesi Psikoloji Profesörü Matthias R. Mehl ve arkadaşları 2005 yılında kadın ve erkeklerin günde kaç kelime konuştuklarını araştırdılar. Araştırma sonunda günde ortalama 16.000 kelime kullandıklarını saptadılar. Bu araştırmayı 2007 yılında yayınladılar (Mehl M. R, vd. 2007). Daha sonra Matthias R. Mehl ile Missouri- Kansas City Üniversitesi Psikoloji ve Dil Bilim Uzmanı Valeria A. Pfeifer, bu araştırmayı daha geniş yılları kapsayacak şekilde tekrar ele aldılar. Yeni çalışmada 2005-2019 yılları

**PROF. DR.
FİRDEVS
GÜNEŞ**

arasını kapsayan on beş yılda insanların günde sözlü olarak kaç kelime kullandıklarını incelediler. Araştırma süresince 10- 94 yaşları arasında, çoğunluğu Amerikalı kadın ve erkeklerden oluşan toplam 2.200 katılımcının ses kayıtlarının olduğu 22 kaseti gözden geçirdiler. Genellikle Amerika Birleşik Devletleri, Birleşik Krallık, Fransa, Kanada ve İskandinav gibi Batılı ülkelerden seçilen katılımcıların ses kayıtları, alışveriş, sağlık, beslenme, ulaşım, hava durumu gibi günlük olaylara ilişkin konuşmalarındır. Bu ses kayıtları hem değerli bilgileri hem de katılımcıların günlük konuştukları ortalama kelime sayılarını içermektedir (Ouest-France, 2026).

Araştırmada 2.200 katılımcının ses kayıtlarındaki kelimeler titizlikle tek tek sayıldı. Çalışma sonunda 2019 yılında her gün konuşulan kelime sayısı yaklaşık 12.700 olarak belirlendi. Elde edilen bu rakam on beş yıl önce yapılan araştırma sonuçlarıyla karşılaştırıldı. Önceki çalışmada yani 2005 yılında insanlar yaklaşık 16. 000 kelime konuşurken 2019 yılında bu rakamın 12.700'e düştüğü görüldü. Bu durumun 15 yıl boyunca %28'lik bir düşüşe karşılık geldiği hesaplandı. Kelime sayılarının dağılımı yıllara göre listelendi. Katılımcıların kullandıkları kelimelerin 15 yıl boyunca kademeli olarak azaldığı ve 2019 yılında günde 338 kelimeye düştüğü görüldü. Her gün 338 kelime daha az konuşmak, yılda 120.000 kelimeden fazla kelime kaybı demektir. Araştırmacılar bu kadar fazla düşüşü beklemediklerini, insanların eskisine göre çok daha az konuştuklarını açıkladılar. Arizona Üniversitesi Sosyal Psikoloji Profesörü Matthias R. Mehl, "Bir yılda yaklaşık 120.000 kelime daha az

konuşulması demek, insanların 15 yıl boyunca milyonlarca kelime daha az konuştukları anlamına gelmektedir. Bu önemli bir kayıptır " diyerek soruna dikat çekmektedir (Pfeifer, vd. 2026).

Araştırmada insanların her yıl 338 kelime daha az konuşması, 2005 yılından 2019 yılına doğru kelime sayısının sürekli azalması, bu düşüşün yaş gruplarına göre değişip değişmediği, sorusunu gündeme getirmiştir. Bunun üzerine araştırmaya alınan 10- 94 yaşları arasındaki 2.200 katılımcının kullandığı kelimelerin yaş gruplarına göre dağılımı yapılmış, tüm yaş grupları dilsel düşüşten etkilendiği ancak 25 yaşın altındakilerde düşüşün daha hızlı olduğu ortaya çıkmıştır. Günlük kullanılan kelime sayısındaki düşüş yaşlı yetişkinlerde 314 kelime iken 25 yaş ve altındaki gençlerde 452 ve daha fazla kelime olmaktadır. Gençlerde düşüş daha fazla ancak yaşlı yetişkinlerde de belirli sayıda düşüş görülmektedir. Bunun nedeni çok sayıda kısa konuşma ve selamlaşmanın yok olmasıdır. Örneğin kasiyerden yardım isteme, birinden yol tarifi alma, bir komşuyla sohbet etme gibi (Pfeifer, vd. 2026). Gençlerde düşüşün nedeni yeni teknolojilerin daha belirgin kullanımıyla açıklanabilir. Çünkü incelenen 2005-2019 yılları, dünyadaki dijital teknolojilerin hızla yükselişi ile örtüşmektedir. Çalışmada, araştırmacılar insanlarda sözlü iletişimin azalması ve daha az kelime kullanılmasının nedenlerini incelemeler. Ancak Matthias R. Mehl'e göre, bu süreçte bilgi teknolojileri önemli roller oynamaktadır. Çalışmada konuşulan kelime sayısı her yaş grubunda azalırken, daha çok 25 yaş ve altındakilerde belirgin olmasını Mehl; "Gençlerin e-posta mesajları ve mesajlaşma yoluyla iletişim kurmaya daha yatkın oldukları, akıllı telefonla sözsüz iletişime daha çabuk geçmeleri, bu durumu etkilemektedir" şeklinde açıklamaktadır. Bu durumun Batılı ülkeleri etkilediği ve yaygın olduğu görülmektedir. Ancak yüz yüze konuşmanın hâkim olduğu ülkelerde kullanılan kelime sayısı bilinmemektedir. Diğer taraftan araştırmalara göre dijital teknolojilerin

yaygın kullanıldığı ülkelerde, akıllı telefonlar, uzaktan çalışma, yol kılavuzları (navigasyon), dokunmatik ekran, dijital bankacılık, sipariş kioskaları, internette alışveriş ve otomatik ödemeler nedeniyle toplumda küçük etkileşimler ve yüz yüze konuşma giderek azalmaktadır. Oysa bu küçük etkileşimler ne kadar kısa süreli olursa olsun, iletişim kurma ve bir topluluğa ait olma duygusunda hayati bir rol oynamaktadır. Bazıları pandeminin (COVID-19) bu olayı arttırmış olabileceğini de düşünmektedir.

Olumsuz Etkileri

Konuşma ile ilgili bu araştırma, insanların yüz yüze sözlü iletişimden çevrimiçi yazılı iletişime doğru ilerlediklerini göstermektedir. Böylece giderek daha az konuşulmakta ve daha çok mesaj atılmaktadır. Bu durum zamanla sosyal bağları olumsuz etkileyecektir. Çünkü daha az konuşma zihinsel ve fiziksel sağlık açısından ciddi sorunları beraberinde getirmektedir. Bazı sözlü konuşmaların yazılı dijital değişimlere dönüşmesi olasıdır. Ancak yazılı konuşmalar sözlü konuşmalarla aynı sosyal faydaları sunamaz. Örneğin 2021 yılında yapılan bir çalışmada, bir gruba eski arkadaşlarıyla yazılı mesaj veya e-posta yoluyla iletişim kurmaları önerilmiş, diğer gruba ise arkadaşlarıyla video, telefon, sesli veya görüntülü sohbet etme görevi verilmiştir. Araştırma sonunda sesli ve görüntülü sohbet edenlerin kısa mesaj ve e-posta gibi yazılı iletişim kuranlara oranla daha güçlü sosyal bağlar oluşturduğu ortaya çıkmıştır (Kumar & Epley, 2021). Bu durum yüz yüze konuşmanın daha etkili olduğunu göstermektedir. Görüldüğü gibi az konuşma dil, zihinsel, sosyal ve duygusal çeşitli sorunlara kapı açacaktır.

Diğer taraftan insanların yüz yüze sözlü iletişim yerine çevrimiçi yazılı iletişimi tercih etmeleri, sözlü dilde kullanmadıkları çoğu kelimeyi yazılı dilde kullandıkları anlamına gelmemelidir. Çünkü yazılı mesajlarda çoğu kelimeyi yazmak yerine ya kısaltma kullanılmakta ya da emoji konulmaktadır. Örneğin çoğu kişi mesajlarda "mrhb cnm" gibi sesli harfleri atlamakta veya çeşitli emoji ek-

lenmektedir. Yani günlük yazılı mesajlarda çoğu kelime yazılmamaktadır. Bu nedenle kelime sayısındaki düşüş kısa mesajlarda da görülmektedir.

OCDE' nin 2007 yılı Raporuna göre beynimizdeki nöronlar dışarıdan gelen uyarıcıların tekrar edilmesiyle harekete geçmekte ve gelişmektedir. Uyarıcıların olmaması bazı nöronların zamanla gerilemesine veya körelmesine neden olmaktadır. Beyin genel olarak "kullanılan gelişir, kullanılmayan körelir" ilkesine göre çalışmaktadır. Bireyin çevreyle etkileşmesi, konuşması ve insanların söylediklerini dinlemesi, nöronları harekete geçirmekte ve beynin daha düzenli çalışmasını sağlamaktadır. Ayrıca yetişkinlerde zihinsel işlemlerin özel nöron hareketlerine dayandığı, özellikle dil aracılığıyla beynin çeşitli bölge-lerinin harekete geçtiği bilinmektedir (OCDE, 2007). Bu özellik konuşmanın önemini ortaya koymakta, az kullanılan kelimelerin zamanla unutulacağı, dilin ve zihinsel sözlüğün zayıflayacağı anlamına gelmektedir.

Dile ve zihne etkileri: İnsanlar yaklaşık 200.000 yıldan bu yana iletişimde sözlü dile güvenmektedir. Her gün 338 kelime daha konuşmak ya da 338 kelimeyi "kaybetmek" endişe vericidir. Bu süreç dili ve kelime zenginliğini olumsuz etkileyecektir. Oysa toplumda sağlıklı bir iletişim için konuşma zorunlu olmak-

tadır. Araştırmalara göre çok kelime bilme ve kullanma, düşünme, anlama, sorun çözme, sorgulama, öğrenme, duygusal ve sosyal becerileri doğrudan etkilemektedir. Kelimeler çeşitli anlam ve düşünceler içermekte, düşünce zincirinin halkalarını oluşturmaktadır. Çok kelime bilme, düşünce zenginliğini ve sürekliliğini sağlamakta, yeni düşünceler oluşturma ve geliştirmeye hizmet etmektedir. Araştırmalar okul başarısı ile kelime sayısı arasında doğrudan ilişki olduğunu, çok kelime bilen öğrencilerin zihinsel becerilerinin ve okul başarılarının yüksek olduğunu ortaya koymaktadır (Güneş, 2021).

Zihinsel sözlük, bireyin öğrendiği, zihnine yerleştirdiği ve günlük yaşamını sürdürmek için kullandığı bütün kelimeleri içermektedir. Dinleme ve okumayla öğrenilen kelimeler bu sözlüğe kaydedilmekte, konuşma ve yazma sırasında kullanılmaktadır. Bu sözlüğün kapasitesi bireyin eğitim düzeyine ve dil becerilerine göre değişmektedir. Eğitim düzeyi yüksek bireylerin zihinsel sözlüklerinde 25.000-35.000 kelime olduğu belirtilmektedir. Zihinsel sözlüğü zengin olan öğrenciler yaşamın erken yıllarında çeşitli güçlükleri aşmakta, ilk, orta, lise ve üniversitede büyük başarılar elde etmektedir. Zihinsel sözlüğü sınırlı olan gençler ise okuduğu metinleri güç anlamakta ve yavaş öğrenmek-

tedirler (Güneş,2021).

Sosyal ve psikolojik etkileri: Günlük yaşamda gevezelik ve gereksiz sözlerden kaçınmak ne kadar önemliyse, düşünceleri gerektiği kadar ve net bir şekilde paylaşmak da o kadar önemlidir. Ancak aşırı az konuşma ve kronik sessizlik, sosyal yalnızlık, duygusal baskılanma, yanlış anlaşılma ve ilişkilerde kopukluk gibi günlük yaşamı olumsuz etkileyen durumlara yol açabilmektedir. Sosyal ve psikolojik açıdan az konuşmanın getirdiği başlıca olumsuzluklar şunlardır:

*Sosyal yalnızlık: Düşünce ve duyguları sürekli olarak içine atmak, kişinin çevresinden kopmasına ve giderek yalnızlığa neden olabilir.

*İletişim kurmama: İhtiyaçların, beklentilerin veya sorunların dile getirilmemesi, ikili ilişkilerde ve iş hayatında çözümsüzlükleri veya iletişim kazalarını getirebilir.

*Duygusal birikim: Yaşananları paylaşmamak ve duyguları ifade etmemek, içsel stresin artmasına ve kişinin kendi kendini yıpratmasına zemin hazırlayabilir.

*Özgüven eksikliği: Sürekli susmak, bireyin kendi fikirlerinin değersiz olduğuna veya toplum içinde kendini ifade etme becerisinin zayıflamasına yol açabilir.

*Saldırgan davranışlar: Konuşarak tepki vermek yerine sürekli sessiz kalmak, öfkenin farklı ve daha sağlıklı yollarla (tavırlar, jestler) dışı vurulmasına neden olabilir.

*İç sesin artması: Az konuşan kişiler iç sesini dinlemeye meyillidir. Özellikle "Yapamam, yine mahvettim, benden bir şey olmaz" gibi olumsuz iç konuşmalar, sadece moral bozmakla kalmaz, vücuttaki stres hormonlarının seviyesini de artırır. Zihindeki her negatif cümle, bedende biyokimyasal bir yankı uyandırır. Olumsuz iç sesi, beyni sürekli "tehlike" modunda tutarak kronik kaygıyı besler. Bu durum kişiye zarar verir. Sonuç olarak, insanların her gün daha az konuşması, bunun gelecek yıllarda artarak sürmesi, zamanla çoğu kelimeyi unutmasını getirecek, dil ve zihinsel zenginliği olumsuz etkileyecektir. Söz-

lü iletişimin azalması, bireysel ve toplumsal gelişmeyi etkileyecek, iletişimde kopuklukları ve toplumsal bağların zayıflamasını getirecektir. Dileğimiz Batılı ülkelerde görülen bu olgunun ülkemizde fazla yaşanmaması, asırlar boyu geliştirdiğimiz zengin ve güçlü bir dil olan Türkçemizin sürekli konuşulması ve yayılmasıdır.

Kaynaklar

Güneş, F. (2021). Türkçe Öğretimi Yaklaşımlar ve Modeller, Ankara: Pegem A Yayınları.

Kumar, A., & Epley, N. (2021). It's surprisingly nice to hear you: Misunderstanding the impact

of communication media can lead to suboptimal choices of how to connect with

others. Journal of Experimental Psychology: General, 150(3), 595–607.

doi.org/10.1037/xge0000962

Mehl M.R, Vazire S, Holleran S.E, Clark C.S. (2010). Eavesdropping on happiness: well-being is

related to having less small talk and more substantive conversations. Psychological

Science, (4):539-41. doi: 10.1177/0956797610362675

Mehl M. R., Vazire S., Ramírez-Esparza N., Slatcher R. B., Pennebaker J. W. (2007). Are women

really more talkative than men? Science, 317(5834), 82.

https://doi.org/10.1126/science.1139940

OCDE (2007). Comprendre le cerveau : naissance d'une science de l'apprentissage,

18.06.2007,CERİ,OCDE.

Ouest-France (2026). Chaque année nous prononçons 120 000 mots de mots,

https://www.ouest-france.fr › ... 29 April 2026.

Pfeifer, V. A.& Mehl, M.R. (2026). Sliding Into Silence? We Are Speaking 300 Daily Words

Fewer Every Year, Perspectives on Psychological Science. March,2026.DOI:

10.1177/17456916261425131